

DERLEM DİLBİLİM AÇISINDAN EDİP CANSEVER, CEMAL SÜREYA VE TURGUT UYAR'IN SÖZ VARLIĞINDA SÖZCÜK SIKLIĞI VE EŞDİZİMLİLİK

Word Frequency and Collocation in The Vocabulary of Edip Cansever, Cemal Süreya and Turgut Uyar in Terms of Corpus Linguistics

B. Tahir TAHİROĞLU¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü, btahir@cu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-7956-3257

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 20.07.2021
Kabul/Accepted: 18.10.2021

DOI:10.20322/littera.973451

Anahtar Kelimeler

İkinci Yeni, derlem, sıklık, eşdizimlilik.

ÖZ

Sözcük sıklığı çalışmaları söz varlığı özelliklerin çıkarılması ve betimlenmesinde önemli yeri olan çalışmalardır. Geçmişten günümüze dilbilim yazınında birçok kuramsal ve uygulamalı çalışmayla sözcüksel sıklığın çeşitli yönleri açığa çıkarılmıştır. Hesaplamalı yöntemlere dayanan derlem çalışmalarında da derlemin hazırlanmasından dilsel özelliklerin bulgulanmasında yazılımlardan yararlanılarak sıklık bilgisinin daha geniş ve ayrıntılı istatistikleri edebiyat eserlerine bakışı da değiştirmektedir. Üslubun nicelik açısından ele alınmasında da sıklık bilgisi temel çıkış noktası durumuna gelmiştir. Böylelikle eser karşılaştırmalarında özelliklerin somut biçimde ortaya konması hem karşılaştırmayı daha gözlemsel ve belirsizlikten uzak duruma getirmekte hem de eser hakkında bilinmeyen örüntülerin keşfedilmesini sağlamaktadır. Sıklık, eşdizimsel örüntülerin oluşmasını da sağlamakta, gelişmiş birçok istatistik teknikle çıkarımında da temel rol oynamaktadır. Sıklık dağılımlarının ilk elde betimleyici bir yönü olmakla birlikte eşdizim örüntüleriyle zenginleştirilmiş analiz süreçleri de edebiyat eserine bakış açısını genişletmektedir. Bu çalışmada İkinci Yeni şiirinin üç önemli temsilcisi olan Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar'ın tüm şiirlerinden oluşan bir derlem betimleyici istatistik yöntemiyle incelenmiştir. Bu üç şairi temsil edebilecek hem salt sözcük sıklıkları, eşdizimli örüntüler hem de uyumluluk sonuçları yazılım destekli bir biçimde ele alınmıştır. Üç şairin sözcük çeşitliliği bakımından % 62,85 oranında oldukça zengin bir söz varlığına sahip olduğu ayrıca 15.143 farklı eşdizimli sözcük kullanması söz varlıklarının niceliksel özellikleri olarak ortaya çıkmıştır.

ABSTRACT

Word frequency studies are studies that have an important place in the extraction and description of vocabulary features. Various aspects of lexical frequency have been revealed through many theoretical and applied studies in the linguistics literature from past to present. In corpus studies based on computational methods, software is used in the preparation of the corpus and in the detection of linguistic features, and broader and detailed statistics of frequency information also change the view of literary works. Frequency information has become the basic starting point when considering the style in terms of quantity. Thus, revealing the features in a concrete way in the work comparisons not only makes the comparison more observational and uncertain, but also enables the discovery of unknown patterns about the work. Frequency also enables the formation of collocational patterns and plays a fundamental role in its inference with many advanced statistical techniques. Although frequency distributions have a descriptive aspect at first hand, the analysis processes enriched with collocation patterns also broaden the perspective on the literary work. In this study, a corpus consisting of all the poems of Edip Cansever, Cemal Süreya and Turgut Uyar, who are the three important representatives of the İkinci Yeni poem, has been examined with the descriptive statistical method. Both pure word frequencies, collocation patterns and consistency results, which can represent these three poets, are handled in a software assisted manner. The three poets have a very rich vocabulary at the rate of 62.85% in terms of word diversity and the use of 15.143 different collocation words have emerged as the quantitative characteristics of their vocabulary.

Keywords

İkinci Yeni, corpus, frequency, collocation.

Atıf/Citation: Tahiroğlu, B. T. (2021), "Derlem Dilbilim Açısından Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar'ın Söz Varlığında Sözcük Sıklığı ve Eşdizimlilik", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7/4, 1524-1538.

Sorumlu yazar/Corresponding author: B. Tahir TAHİROĞLU, btahir@cu.edu.tr

GİRİŞ

Kimilerince dilbilimin bir alt dalı kimilerince de bir yöntembilgisi alanı olarak görülen derlem dilbilimde günümüz çalışmaları gittikçe çeşitlenmektedir. Bilgisayar bilimleri, istatistik, bilişsel bilimler gibi disiplinlerin yöntemlerinden yararlanan derlem dilbilimde ürün olarak ortaya çıkan yazılımlar söz varlığı araştırmalarının da çeşitli yönlerden hızlı ve kolayca yapılmasını sağlamaktadır.

Hunston, derleme dayalı çalışmaların son birkaç on yılda dil araştırmalarında devrim niteliğinde gelişmeler yarattığını ve bilgisayarlara erişimin kolaylaşmasının da araştırmacılar için önemli imkanlar sağladığını belirtmiştir (Hunston 2010: 1). Bilgisayarların kullanılması daha önceden erişilmesi imkânsız görülen veri büyüklüklerine ulaşımı kolaylaştırmış, bugün yazılımların karmaşık hesapların yapılması aşamasında kullanılması sıradan bir duruma gelmiştir. Kuşkusuz derlem çalışmalarında yazılımların öneminden söz etmek artık gereksiz görülmekte, ilk elektronik derlemelerin hazırlanmasından karmaşık yapay zekâ ve makine öğrenmesi yöntemlerinin dil araştırmalarında ve gramer geliştirmede kullanılması konuşulmaktadır.

Derlemin ne olduğu ve hangi amaçlarla kullanıldığı üzerine çokça yayın yapılmış ve bugün araştırmacılar arasında bilinen bir duruma gelmiştir. Dil araştırmasının sezgisel ya da deneysel modellere dayanıp dayanmayacağı ya da dayanma oranları da tartışılan bir sorun olmuştur. Bu bağlamda Tognini-Bonelli, derlem çalışmalarının deneysel bir alan olduğunu ve başlangıç noktasının gerçekleşmiş dil ürünleri olduğunu belirtmiştir. Derlem çalışması gözlemlerden elde edilen sonuçlar üzerine kurulan bir çalışma modeli olduğundan tümevarımsal bir yaklaşımı benimsemektedir. Metinler üzerinden el edilen sonuçlar dil kullanımına dair bilgi vermesi açısından Tognini-Bonelli'ye göre metindilbilimle derlem dilbilim arasında anlamın oluşturan araçlar olması bakımından bir bağlantı kurulabilir (Tognini-Bonelli 2001: 2).

Sözcük sıklığına dair araştırmalar uzun yıllara dayanan bir geçmişe sahiptir. Gerek psikodilbilim gerekse geleneksel söz varlığı çalışmaları bakımından konuşucunun, metin oluşturanın en çok kullandığı yani en çok tekrar ettirdiği birimlerin neler olduğunu çıkarmak betimsel çalışmaların ilk başvurulan yollarından biridir. Baker vd. sıklık araştırmasının derlem dilbilimde gerçekleştirilen birçok araştırmanın temelini oluşturduğunu belirtmiş, sıklığın bir ham bilgi taşıyabileceği gibi özellikle karşılaştırma aracı olarak da kullanılabileceğini vurgulamışlardır. Bu bakımdan görelî sıklık bilgisinin (salt gerçekleşen değil bir bütün içindeki diğer birimlere oranları) söz listelerinde karşılaşılan ilk gösterimler olması yanında eşdizimli birimlerin ortaya çıkarılmasında da başat rol oynarlar çünkü bir birim diğeriyle kurduğu sıklık ilişkisi sebebiyle bir birliktelik oluşturabilmektedir. Kısacası bir birim tekrar sayısı hem örüntü oluşturanın hem de dağılımı ortaya koyması açısından temeldir (Baker vd.

2006: 75, 76). Sıklık bilgisi elbette sözcük olarak kabul edilen birimler yanında biçim bilgisine ait özelliklerin de betimlenmesini ve dil kullanımındaki yerinin sabitlenmesini (sayılarla temsil edilmesi bir bakıma var olan derlem içinde sabitlenmesidir) sağlamaktadır. Derlemde dile ve kullanıma ait her bir özelliğin değişken olduğu bir durumda her değişkene ait sayısal temsillerle aslında temel olarak derlemin sayıya dayalı yapısal bir modelleme yapıldığı da söylenebilir.

Sıklık çalışmalarının edebiyat eserlerinde deyişbilim veya stilistik alanı içinde başvuru noktası olduğu aşikardır. Eserleri karşılaştırılacak sanatçıların ilk elde söz varlıkları bakımından değişkenleştirilmeye ya da kategorileştirmeye gerek duyulmadan kullanılacak araç yine sıklık bilgisidir. Sözcüklerin birer doğal davranışı olarak kabul edilebilecek tekrarlar bize ilk bulguları vererek betimsel aşamadan daha ileri analitik ve tahminleyici aşamaya geçmemizi de sağlarlar.

Bybee, sıklık etkileri (*frequency effects*) adını verdiği etkilerden söz ederken bunların tek başına sözcükler ya da ifadelerde gözlenebilir etkiler olduğunu ancak dilbilimcilerin genellikle bu etkiler dışında daha geniş yapı örüntüleri ve daha soyut genel dilsel kategorilerle ilgilendiklerini belirtmektedir. Sıklık olgusunda bir metinde tekrarlanan birimler (*token*) ve farklı birimler (*type*) olarak ikiye ayırdığı sıklık etkilerinde, tekrarlanan birimlerin işlevsel olarak tutucu etkiler (*conserving effects*) sergilediğini ve tekrarlanan dilsel biçimlerin temsilini ve hafızada kalışını kolaylaştırarak erişilebilirliklerini artırdığını belirtmektedir. Bybee, kısaltan etkiler (*reducing effects*) olarak adlandırdığı bir diğer tekrarlanan birim işlevininse dilde iyi bilinen ses düşmeleri ve kısaltmaların sıklık etkisiyle açıklanabildiğini söylemektedir. Son olarak tekrarlanan birimlerin serbestlik (*autonomy*) etkisi yer almaktadır. Sıklığı artan birimler diğer birimlerden gittikçe serbestleşerek yeni yapılar kurabilir ya da yeniden biçimlenebilirler. Bu etki, Bybee'ye göre tutucu etkisinin uç örneği olarak görülebilir. Sözcüklerin aralarında kurdukları ağ yapısını esneten ve birim sıklığı arttıkça ilişkilerden koparak bağımsızlaşan birimler ayrı birer yapı ya da sözcük haline gelebilirler (Bybee 2007: 5-14).

Eşdizimlilik (*collocation*) terimi de son yıllarda Türkçe yazında tartışılan ve çalışılan bir konu durumuna gelmiştir. Anlamsal olarak da ele alınan eşdizimliliğin ne olduğu dilbilimsel bir tartışma olduğu kadar bir derlemde otomatik biçimde çeşitli tekniklerle çıkarımı da ayrı konu durumundadır. Metin ve Karaoğlan (2016) *Türkiye Türkçesinde Eşdizimlerin İstatistiksel Yöntemlerle Belirlenmesi* başlıklı çalışmalarında kuramsal olarak eşdizimlilik kavramını ele aldıktan sonra temelde sıklığa dayanan teknikleri ayrıntılı olarak incelemişlerdir. Bir metinde ya da daha hacimli derlemlerde iki veya daha fazla dilsel birim (sözcük ya da dilbilgisel değişken) bir arada görülmeleri temelde sıklıklarına bağlı bir özellik olarak düşünülebilir. Bu noktadan hareketle sıklık bilgisinin dilsel birimler arasında örüntü oluşturmada başat rol üstlendiğini söyleyebiliriz.

Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar İkinci Yeni şiiri adı verilen dönemin en önemli şairleri arasında yer almaktadırlar. Türk şiirinde Garip Hareketi ile başlayan yenilikçi söyleyiş ve imgeleme İkinci Yeni ile başka bir aşamaya geçmiştir denilebilir. Karaca, İkinci Yeni adının 1956'da Son havadis gazetesinde ilk kez Muzaffer Erdost tarafından adlandırıldığı belirtilmekle birlikte bu şiir hareketinin ortak bir bildirisinin olmaması ve başlangıç koşullarının geniş bir etkisel yoğunlaşmayla oluştuğunu belirterek İkinci Yeni için bir başlangıç noktası

belirtmekten kaçınmak gerektiğini söylemiştir. İkinci Yeni şairlerinin Türk şiir geleneği içinde yeni duyuş biçimlerine ve dilsel etki bakımından yeni bir deyişsel aşamada seslendiğini söyleyebiliriz. Şiir dilinde eskiye ait duyuş ve algılama biçimlerini değiştirmek, önceki dille söylemek yerine yeni dil yaratmayı tercih etmişlerdir. İkinci Yeni'de Önceki şiir diline dayalı gerçekliği yer yer zorlayarak alışılmışın dışında bir biçim ve imge dünyası oluşturmak öncelikle bir dil sorunu olarak görölmüştür (Karaca 2016: 89, 90, 201, 202).

İkinci yeni şiiriyle ilgili araştırmalara bakıldığında şairlerin şiir dünyasının daha çok anlamsal yönden incelendiği söylenebilir. Yapılan çalışmalarda yukarıda sözü edilen dile ait yeni biçim ve söyleme tarzlarını açısından en çok sapmaların dikkati çektiği görölmektedir. Bunun dışında Oturakçı İkinci Yeni şiirinde anlık oluşumları incelediği çalışmasında bu şiir hareketinde sapmalara bağlı anlık oluşumlar dışında özellikle türetme yoluyla yapılan anlık oluşumlara dikkat çekmiştir (Oturakçı 2014: 250).

Edip Cansever İkinci Yeni şiirinin önemli sağ ayaklarından biridir. Üretken bir şair olması yanında poetikası açısından yeni imgeleri denemsi ve bu imgeler aracılığıyla Türk şiirinin döneme özgü söz varlığının oluşmasına en büyük katkılardan birini yapmıştır. Sonrası Kalır I ve Sonrası Kalır II adlı toplu şiir kitaplarında yer alan toplam 23.598 söz listesinde en sık geğen ilk 10 sözcük arasında "gibi" sözcüğünün üçüncü sırada yer alması şairinin şiir dünyasında benzetmelere yer verdiğini ilk elden göstermektedir. 10. sırada yer alan "ben" zamirinin kullanımının yüksek olması kendisine yönelik, iç dünyasıyla ilgili daha çok anlatıma yatkın olduğunu işaret etmektedir.

Cemal Süreya'nın Sevda Sözleri'nin sözcük sıklığına bakıldığında Edip Cansever'e göre ben anlatımının görece daha gerilerde olduğu "ben" zamirinin 16. sırada yer almasından anlaşılmaktadır. Cemal Süreya'da sen anlatımı daha ön plana çıkması "sen" zamirinin en sık kullanılan 11. sözcük olmasıyla dile getirilebilir. Edip Cansever ve Cemal Süreya'da ortak kullanılan "bir", "ve", "de", "da" gibi görevli sözcükler dışında en çok dikkati çeken sözcükler kişi zamirlerindeki sen ve ben kullanımlarıdır. Cemal Süreya'nın kendine özgü üslubu günümüz şiir çevrelerinde de etkisini sürdürmekte ve hatta sosyal medya ortamlarında şiirleri en çok paylaşılan şairler arasında yer almaktadır. Turgut Uyar'ın söz varlığında "ben" ve "sen" zamirleri yaygın değildir, bunun yerine Turgut Uyar "o" zamirini tercih etmiştir.

Bu çalışmada Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar'ın tüm şiirlerindeki söz varlığına ait sıklık ve eşdizim örüntülerinin metin işleme yazılımlarıyla elde edilen görünümlerinin verilmesi amaçlanmıştır. Bu şekilde, İkinci Yeni'nin bu üç önemli şairinin tüm şiirlerine ait istatistiksel görünümlerinden elde edilen bulguların daha ileri çalışmalar için bir başlangıç noktası olabileceğini düşünebiliriz. İkinci Yeni'nin diğer şairlerinin söz varlığını da içine alan bir İkinci Yeni şiir derlemi bu dönemin toplu görünümlerini yapılacak diğer çalışmalarla gösterebilecektir.

Üç şaire ait söz varlığının sıklık özelliklerini çıkarmak döneme özgü sözlüklerin hazırlanması ve stilometrik analizlerin yapılması için önemlidir. Türk şiir geleneğinde geleneği bilen ve bu gelenek üzerine yenilikçi söz varlığı inşa eden Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar'ın poetik özellikleri elbette daha ayrıntılı bir

çalışmayı gerektirmektedir. Bu çalışmada temel amaç, şairlerin poetik yönlerinin eleştirel ve kuramsal bir açıklaması değil; sıklık listelerinin çıkarılmasıyla elde edilen bulguların açığa çıkarılmasıdır.

YÖNTEM

Çalışmanın verisini oluşturan üç kitabın (Sevda Sözleri, Sonrası Kalır I-II, Büyük Saat) elektronik formları oluşturmaktadır. Derlem, tüm bir metin koleksiyonu olarak kabul edildiği gibi, daha istatistiksel bir temsil birimi olarak da kabul edilmektedir. Bu üç kitap çalışmanın dayandığı derlem olarak düşünülebilir. Her üç eserin içinde yer alan ve baskılardaki farklılıklara dair bilgilere içeren notlar tekrar olarak kabul edilerek veri ön işleme aşamasında çıkarılmışlardır. Eserlerdeki asıl metin kısmı dışındaki diğer bilgilerde temizlenerek salt metin kalacak biçimde veriler işlenmeye hazır duruma getirilmişlerdir. Metin ön işleme aşamasında kategorilendirme ya da lematizasyon yapılmamış, tüm sözcükler eşit biçimde analize alınmıştır. Hiçbir sözcük işleme dışında tutulmamış, sıklık tablosunda kullanılan en küçük sıklık sayısı 1, eşdizim çıkarımında ise 2 alınmıştır.

Veriler çözümlenirken metin işleme yazılımları olan WordSmith 7.0 ve Athelsan Collocate 1.0 yazılımlarından yararlanılmış, üç şairin söz varlığına ait toplu sonuçlar yanında her bir şairin söz varlığına ait sıklık ve eşdizim bilgileri betimleyici ya da tanımlayıcı istatistik olarak verilmiştir.

BULGULAR

Üç şairin tüm şiirlerinin toplu metin istatistikleri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

text file	Overall	Büyük-Saat.txt	Sevda-Sözleri.txt	sonrası_kalır.txt
file size	3.172.354	1.066.678	356.554	1.749.122
tokens (running words) in text	191.088	67.205	21.671	102.212
tokens used for word list	191.088	67.205	21.671	102.212
sum of entries				
types (distinct words)	40.199	19.912	9.117	23.598
type/token ratio (TTR)	21,04	29,63	42,07	23,09
standardised TTR	62,85	63,90	68,94	60,90
STTR std.dev.	35,40	33,88	30,00	38,62
STTR basis	1.000	1.000	1.000	1.000
mean word length (in characters)	5,80	5,87	5,88	5,73
word length std.dev.	2,72	2,70	2,73	2,73
sentences	8.210	3.086	799	4.325
mean (in words)	23,28	21,78	27,12	23,63
std.dev.	65,83	95,82	61,24	31,31

Şekil 1. Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar'ın Tüm Şiirlerinde Toplu Genel Metin İstatistikleri.

Şekilde farklı sözcük (type) ve tekrarlı sözcük (token) oranlarına bakıldığında Turgut Uyar'ın farklı sözcük kullanımının daha fazla olduğu görülmektedir. Burada üç şaire ait metin uzunluğunun farklı olmasının istatistiklerdeki farklılıkları etkileyen en önemli unsur olduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte Edip Cansever'in tüm şiirlerinin yer aldığı iki ciltlik ve 1150 sayfalık Sonrası Kalır I-II 23.598 farklı sözcük, Turgut

Uyar'ın tüm şiirlerini içeren ve tek cilt olarak basılan 623 sayfalık Büyük Saat ise 19.912 farklı sözcük içermektedir. Metin uzunlukları düşünüldüğünde aradaki farkın büyük olmaması dikkat çekicidir. Bunun yanında sözcük çeşitliliğinin bir göstergesi olan type/token oranı ise Büyük Saat'te daha yüksektir, bu da Turgut Uyar'ın şiirlerinde sözcük çeşitliliğinin daha fazla olduğunu göstermektedir. 1000 sözcük tabanlı standardize edilmiş type/token oranının daha derli toplu ya da temsil edilebilir sonuçlar ürettiği kabul edilmektedir. Bu oran bakımından da Büyük Saat'te sözcük çeşitliliği oranının %63,90, Sonrası Kalır I-II'de ise %60,90 seviyesinde olduğu gözlenmiştir.

Cemal Süreya diğer iki şaire göre daha az şiir yazmış bu da doğal olarak istatistiklere farklı biçimde yansımıştır. Sevda Sözleri, asıl şiirlerin bulunduğu toplam 318 sayfada %68,94 seviyesinde diğer şairlerden daha yüksek bir sözcük çeşitliliği göstermekle birlikte metin uzunluğunun az olmasının getirdiği farklı sözcük ve tekrarlı sözcük sayılarından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan Sevda Sözleri ile diğer iki eser arasında bu bakımdan bir karşılaştırma yapmak doğru olmayacaktır.

Üç şairin tüm şiirlerinin toplu standardize type/token oranlarının %62,85 seviyesinde olduğu görülmektedir. Farklı sözcük kullanımı (sözcüksel çeşitlilik) açısından başka şiir hareketleriyle karşılaştırmak bu çalışmanın kapsamı dışında kaldığının bu oranın tam olarak neyi temsil ettiğini söylemek güçtür. Kullanılan 40,199 farklı sözcüğün (lematize edilmemiş biçimde) bir şekilde farklı kavramları yansıttığı söylenebilir. Elbette çekimli birimler sözlükbirimlere indirgendiğinde ortaya çıkacak sonucun bu sayıdan daha az olacaktır.

Tüm şairlerin sözcük sıklıklarına göre ilk 50 sözcük aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. *Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar'ın Tüm Şiirlerinde Sıklık Dağılımı*

Sıra	Sözcük	Sıklık	%
1	bir	11.245	5,88
2	ve	3.153	1,65
3	gibi	1.658	0,87
4	o	1.601	0,84
5	ne	1.585	0,83
6	da	1.437	0,75
7	bu	1.435	0,75
8	de	1.433	0,75
9	ben	1.289	0,67
10	ki	1.216	0,64
11	her	1.061	0,56
12	şey	710	0,37
13	ama	668	0,35
14	daha	634	0,33

15	ya	631	0,33
16	mi	591	0,31
17	bütün	590	0,31
18	sonra	588	0,31
19	kadar	555	0,29
20	çok	552	0,29
21	en	549	0,29
22	var	541	0,28
23	işte	517	0,27
24	öyle	507	0,27
25	gün	506	0,26
26	hiç	497	0,26
27	değil	492	0,26
28	zaman	469	0,25
29	sen	453	0,24
30	şimdi	449	0,23
31	nasıl	410	0,21
32	iyi	396	0,21
33	belki	396	0,21
34	güzel	386	0,20
35	mı	383	0,20
36	biraz	383	0,20
37	benim	372	0,19
38	iki	371	0,19
39	için	367	0,19
40	beni	365	0,19
41	artık	359	0,19
42	yok	345	0,18
43	sanki	345	0,18
44	büyük	334	0,17
45	böyle	330	0,17
46	ey	326	0,17
47	bana	322	0,17
48	hep	320	0,17
49	başka	319	0,17
50	uzun	304	0,16
51	yani	301	0,16
52	eski	300	0,16
53	çünkü	298	0,16

54	su	296	0,15
55	içinde	296	0,15
56	biz	286	0,15
57	vardı	271	0,14
58	kim	263	0,14
59	S (sayfa sayısı bilgisi)	260	0,14
60	bile	257	0,13
61	üç	245	0,13
62	insan	245	0,13
63	akşam	244	0,13
64	seni	242	0,13
65	deniz	239	0,13
66	şu	233	0,12
67	birden	224	0,12
68	yeni	223	0,12
69	kadın	223	0,12
70	yalnız	222	0,12
71	adam	220	0,12
72	senin	219	0,11
73	onu	217	0,11
74	kendi	214	0,11
75	hiçbir	208	0,11
76	biri	204	0,11
77	yaz	186	0,10
78	gece	184	0,10
79	siz	183	0,10
80	tam	181	0,09
81	ölüm	181	0,09
82	olan	181	0,09
83	önce	180	0,09
84	evet	179	0,09
85	olsun	177	0,09
86	yerde	175	0,09
87	herkes	174	0,09
88	bunu	174	0,09
89	aşk	171	0,09
90	üstünde	167	0,09
91	diye	166	0,09

92	olsa	163	0,09
93	ilk	163	0,09
94	gene	163	0,09
95	neden	162	0,08
96	mavi	162	0,08
97	durmadan	162	0,08
98	olur	161	0,08
99	sabah	158	0,08
100	küçük	158	0,08

Tablo 1’de görüldüğü gibi ilk 10 sözcüğü genel dilde en çok karşılaşılan sözcükler oluşturmaktadır. Bu sözcükler genelde derlem dilbilimde ve doğal dil işlemede *stop list* olarak adlandırılan daha daha çok görevli sözcüklerden oluşmaktadır. 20. sıradan aşağıya doğru inildikçe içerik sözcüklere (*content words*) geçildiği görülmektedir. Bu sözcükler içinde “*zaman*” ve olumsuzluk bildiren “*değil*”, kişi zamiri “*sen*” kavramsal olarak temsil eden sözcükler konumunda ilk sıralardadır.

Tablo’1’de ilk 10 sözcük arasında “ben” zamirinin yer alması üç şairin genel olarak ben anlatımına yöneldiklerini, iç dünyalarının, duygusal yaklaşımlarının ben aracılığıyla ortaya çıktığını işaret etmektedir. “sen” zamiri 29. sırada yer alarak şairlerin seslendiği ikinci kişinin geri plana düştüğünü göstermektedir. “gibi” sözcüğünün üçüncü sırada yer alması ve sıklığının neredeyse Türkçede en çok kullanılan sözcük olan “bir”e yaklaşması, benzetim ağırlıklı bir üslup kullanıldığını göstermektedir. “ben” zamirinin “benim” biçimi de 37. sırada yer alarak ben anlatımının adeta pekiştiricisi niteliğindedir. Buna koşut olarak “sen” zamirinin “seni” biçimi de şairlerin tercih ettiği görülmekte ve belirtme durumunda bulunan bu biçimin, öznenin doğrudan ilgilendiği, hareket içeren durumlarına yaklaştırdıkları biçiminde yorumlanabilir.

İlk 100 sözcük içinde görevli sözcükler dışında daha kavramsal ve içerik yüklü sözcüklere bakıldığında 28. sıradaki “zaman” dikkati çekmekte, bunun da zamanın şairlerin şiir dünyasında önem verilen bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Zamanın 30. sıradaki “şimdi” ile pekiştirildiğini de söyleyebiliriz. “ölüm” sözcüğünün 81. sırada yer alması bu üç şair açısından “deniz”, “gece”, “kadın”, “adam”, “akşam”, “insan” kavramlarına göre daha geri planda kaldığını göstermektedir. Üç şairde ölüm sözcüğünün sıklığının düşüklüğü, doğrudan ölümü belirtmesi düşünüldüğüne yaşamaya ait daha fazla düşünüşün olduğunu işaret etmektedir.

İlk 100 sözcüğe genel olarak bakıldığında görevli sözcüklerin ağırlıklı olması bir açıdan şairlerin kavramsal dünyalarının kendisini kolayca ele vermediğini, doğrudan kavramlarına ulaşılmasının zorluğunu da göz önüne sermektedir.

Eşdizimlilikler açısından bakıldığında yukarıdaki salt frekanslar dışında eşdizim çıkarım aracının sağladığı log likelihood ve mutual information gibi iki farklı teknik ile aşağıdaki tabloda yer alan ikili (n=2) sözcüklük bulgular elde edilmiştir. Bunlardan log likelihood daha alışılmış ilişkileri, mutual information ise yeni ve ilginç eşdizimlilikleri çıkarabilmektedir.

Log likelihood istatistiği kullanılarak oluşturulan ve 15143 eşdizimli sözcükten ilk 40 sözcük aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Log Likelihood Puanına göre Tablo 1. Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar'ın Tüm Şiirlerinde Eşdizimli Sözcükler

Sıra	Sıklık	Log likelihood Puanı	Eşdizim
1.	277	687,963871	bir şey
2.	244	1698,718794	her şey
3.	227	1521,409169	ya da
4.	209	552,351678	bir gün
5.	162	1101,947484	belki de
6.	154	842,631087	o kadar
7.	133	735,301448	o zaman
8.	119	584,141585	ne kadar
9.	106	317,757374	bir kadın
10.	96	1559,460573	bayan sara
11.	90	332,382137	bir şeyler
12.	88	723,288328	hiçbir şey
13.	83	721,361236	her şeyi
14.	81	515,742132	değil mi
15.	77	869,708516	bir bir
16.	71	474,392419	en güzel
17.	60	677,990328	kim bilir
18.	59	545,724747	bu yüzden
19.	57	793,830740	ruhi bey
20.	56	394,331249	bilmem ki
21.	48	298,711886	her yerde
22.	45	381,927536	her şeyin
23.	44	314,971971	ne çıkar
24.	39	447,644640	ağır ağır
25.	38	266,637219	uzun uzun
26.	36	486,759771	hayri bey
27.	34	373,548267	bunun için
28.	32	369,517394	bana kalırsa
29.	28	381,924299	usul usul
30.	27	411,561894	ömer edip
31.	25	479,980402	tenis öğretmeni
32.	25	395,187764	biliyor musun

33.	25	340,342065	belli belirsiz
34.	24	322,800597	dokuz yüz
35.	22	318,211192	pırıl pırıl
36.	22	307,187362	bin dokuz
37.	20	321,795564	ipek sesiyle
38.	17	274,173674	kantar köprü
39.	17	269,067084	durup dururken
40.	14	268,101960	menzil cambazı

Tabloya göre alışılmış ve günlük dilde de yaygın olarak kullanılan “her şey”, “ya da”, “o kadar”, “o zaman”, “hiçbir şey”, “kim bilir”, “ne kadar”, “bu yüzden” gibi eşdizimli sözcükler dışında, istatistik tekniğinin yakaladığı ve bu üç şairi ortak temsil edebilecek birimleri sıklığa göre sıralanan görünümde elde etmek mümkündür. Buna göre ilk 10 sözcük arasında yer alan “bir şey”, “her şey”, bir gün”, “belki de”, “o kadar”, “o zaman”, “ne kadar” ve “bir kadın” kullanımları göze çarpmaktadır.

Mutual information tekniğiyle çıkarılan aşağıdaki tabloda da ilk 40 sözcük yer almaktadır. Daha önce de söz edildiği gibi bu teknik *alışılmamış bağdaştırma* (Özünü 1997: 65) olarak adlandırılan ve dilde her zaman karşılaşılmayan birimleri yakalamak için kullanılmaktadır.

Tablo 3. *Mutual İnfotmation Puanına göre Edip Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar'ın Tüm Şiirlerinde Eşdizimli Sözcükler*

Sıklık	Mutual Information Puanı	Eşdizim
2	16,539765	altıyla beşle
2	16,539765	anıtları yıkmaktadır
2	16,539765	atlarınız macardı
2	16,539765	aşınmaz sağlığa
2	16,539765	bavullarsız çıkagelmenin
2	16,539765	bağıra çağıra
2	16,539765	bedenle değiştirilen
2	16,539765	belediye başkanı
2	16,539765	bereketsiz gecemize
2	16,539765	beğenmezdim sağken
2	16,539765	birleştir yalnızları
2	16,539765	bitirim acılarda
2	16,539765	boynumun borcu
2	16,539765	burguyu oyuyor
2	16,539765	buğdaysız pamuksuz
2	16,539765	bıramayıp tutasın
2	16,539765	celalisin celali

2	16,539765	celaliyim celalisin
2	16,539765	cezveler tutulunca
2	16,539765	cümbür cemaat
2	16,539765	dali celaliyim
2	16,539765	damperlinin kasasından
2	16,539765	derme çatma
2	16,539765	dikenleri kopardığın
2	16,539765	dostlarımın gömdüğüne
2	16,539765	dürlük düzenlik
2	16,539765	dönemli yayıncılık
2	16,539765	dön..... düğ.....
2	16,539765	dübbü ekber
2	16,539765	dünyaymış anlayacağın
2	16,539765	düştükçe uykularımda
2	16,539765	edirnekapı vitrinsiz
2	16,539765	ekmelisin içimiz
2	16,539765	ellerinden öperim
2	16,539765	gogh'dan aşırılmış
2	16,539765	gölgeyle aldatıyordu
2	16,539765	gömdüğüne yandığım
2	16,539765	gürbüzdü sevişkendi
2	16,539765	hassa mimarlarım
2	16,539765	henri alain

Tablo 3'te de görüldüğü gibi bu teknikle elde edilen sonuçlarda sıklık sütununda sıklığı düşük ancak puanı yüksek ve anlamlı birimler üç şairin toplam sözcükler üzerinden dilde daha az karşılaşılan "bavullarsız çıkagelmenin", atlarınız macardı", "bitirim acılarda", "bereketsiz gecemizde" örnekleri dikkati çekmektedir.

Yukarıdaki iki teknikle çıkarılan eşdizimlilikler üç şairin tüm sözcük sayıları üzerinden her bir sözcüğün birbiriyle olan sıklık ilişkileri temel alınarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla eşdizim temsili bakımından üç şairi ortak temsil eden birimlerin log likelihood ile elde edilebileceğini söylemeliyiz. Diğer teknikle çıkarılan birimler bireysel kullanımın daha ön plana çıktığı örneklerle duyarlıdır.

Uyumluluk (*consistency*) analizinde bir derlemde yer alan metinlerdeki sözcüklerin metinlere göre sıklık dağılımları tablolandırılmaktadır. Bu şekilde odak noktası olan sözcüğün metinlere göre dağılımı açık bir biçime dönüştürülerek karşılaştırma belirgin duruma getirilir.

Aşağıdaki şekilde sıklıklarına göre üç şairin eserlerine göre sözcük dağılımları yer almaktadır.

N	Word	Total	Texts	No. of Lemmas	Set	Sevda-Sözleri	sonrası_kalır	Büyük-Saat
1	BİR	11.245	3	0		922	6.566	3.757
2	VE	3.153	3	0		247	1.588	1.318
3	GİBİ	1.658	3	0		153	1.049	456
4	O	1.601	3	0		140	878	583
5	NE	1.585	3	0		117	927	541
6	DA	1.437	3	0		176	940	321
7	BU	1.435	3	0		154	864	417
8	DE	1.433	3	0		197	894	342
9	BEN	1.289	3	0		83	808	398
10	Kİ	1.216	3	0		91	887	238
11	HER	1.061	3	0		88	620	353
12	ŞEY	710	3	0		62	436	212
13	AMA	668	3	0		85	280	303
14	DAHA	634	3	0		108	383	143
15	YA	631	3	0		50	420	161
16	Mİ	591	3	0		57	412	122
17	BÜTÜN	590	3	0		75	259	256
18	SONRA	588	3	0		69	345	174
19	KADAR	555	3	0		58	320	177
20	ÇOK	552	3	0		27	394	131
21	EN	549	3	0		59	259	231
22	VAR	541	3	0		99	276	166
23	İŞTE	517	3	0		49	339	129
24	ÖYLE	507	3	0		31	276	200
25	GÜN	506	3	0		41	297	168
26	HİÇ	497	3	0		27	343	127
27	DEĞİL	492	3	0		68	265	159
28	ZAMAN	469	3	0		44	261	164
29	SEN	453	3	0		95	187	171
30	ŞİMDİ	449	3	0		51	230	168
31	NASIL	410	3	0		52	206	152
32	İYİ	396	3	0		27	231	138
33	BELKİ	396	3	0		27	216	153
34	GÜZEL	386	3	0		43	135	208
35	Mİ	383	3	0		31	250	102
36	BİRAZ	383	3	0		23	264	96
37	BENİM	372	3	0		23	194	155
38	İKİ	371	3	0		72	224	75
39	İÇİN	367	3	0		84	191	92
40	BENİ	365	3	0		35	186	144

Şekil 2. Sıklığı En Yüksek İlk 40 Sözcüğün Uyumluluk Dağılımları.

Şekil 2’de kırmızı ile işaretlenen sözcükler üç eser arasında sözcüğün en çok kullanıldığı eseri göstermektedir. Metin uzunluğuna duyarlı olarak Sonrası Kalır I-II’de beklendiği üzere sıklıklar daha yüksek gözlenmektedir. Bu şekilde “ama” ve “güzel” sözcüklerinin Büyük Saat’te ön plana çıktığı görülmektedir. Aşağıdaki şekilde de görüleceği gibi sıklıklar azaldıkça Sevda Sözleri’ndeki sözcükler de ön plana çıkarak Cemal Süreya’yı diğer iki şair arasında daha belirgin duruma getirmektedir. Şekil 3’te “can (14)”, “nice (16)” ve “kilidin (25)” sözcükleri Sevda Sözleri’ni diğer iki eserden sıklıkları açısından ayırmaktadır.

862	ELİMİ	26	3	0	1	19	6
863	DUYDUM	26	2	0	0	20	6
864	DURGUN	26	3	0	3	15	8
865	DEMİR	26	3	0	4	9	13
866	ÇOCUKLARI	26	2	0	0	16	10
867	CAN	26	3	0	14	8	4
868	BAŞIMA	26	3	0	1	12	13
869	AĞIT	26	2	0	0	2	24
870	AĞACI	26	2	0	0	24	2
871	YÜZLER	25	3	0	1	22	2
872	YERLERDE	25	2	0	0	9	16
873	YEPYENİ	25	3	0	1	18	6
874	YARISI	25	3	0	3	14	8
875	TÜTÜN	25	3	0	3	9	13
876	TÜKENMEZ	25	3	0	1	12	12
877	SULARIN	25	3	0	1	5	19
878	SAKİN	25	2	0	0	5	20
879	SAÇLARINI	25	3	0	5	13	7
880	OTURUP	25	2	0	0	2	23
881	ORTADA	25	3	0	3	12	10
882	ODALARDA	25	3	0	3	5	17
883	NİCE	25	3	0	16	6	3
884	MISIN	25	3	0	4	13	8
885	KOYDU	25	3	0	1	17	7
886	KİLİDİN	25	1	0	25	0	0
887	KESİN	25	3	0	3	9	13
888	KALK	25	2	0	0	4	21

Şekil 3. Tutarlılık tablosunda Seveda Sözleri'nde "can, "nice" ve "klidin".

SONUÇ

İkinci Yeni şiiri Türk şiir tarihinde yeni söyleyiş, anlam ve algılama biçimlerini deneyen ve bunu dili birincil araç durumuna getirerek gerçekleştiren bir dönemdir. Bu şiir döneminin farklı açılardan incelenmesi ve bu şiir döneminin dildeki etkilerini ortaya çıkarmak için odaklanılması gereken özelliklerden olan sözcük sıklıkları bu çalışmanın konusu olmuştur. Betimleyici bir tarzda ele alınan ve bulguların verildiği çalışmada sözcük çeşitliliğinin %60'lar seviyesinde gözlemlenmesiyle ele alınan üç şairin başlı başına bir söz dağarcığı oluşturduğu görülebilmektedir. Şairlerin farklı eşdizim kullanım sayısının 15.143 olması da 40.199 farklı tek sözcük arasında önemli bir çeşitliliğin sağlandığını göstermektedir.

İkinci Yeni şiirinin diğer şairlerinin sözcük sıklığı davranışlarının ele alınması ve bu sayılara eklenmesiyle yapılacak daha ileri İkinci Yeni'ye ait toplu ve ayrıntılı dinamik bir elektronik söz varlığıyla bu dönemde kullanılan dile dair kavrayışımızın gelişeceği açıktır.

KAYNAKÇA

Baker, Paul, Andrew Hardie, Tony McEnery (2006). *A Glossary of Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Barlow, Michael (2004). *Collocate*. Houston: Athelstan.

Bybee, Joan (2007). *Frequency of Use and The Organization of Language*. New York: Oxford University Press.

Cansever, Edip (2015). *Sonrası Kalır I*. (13. basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cansever, Edip (2015). *Sonrası Kalır II*. (11. basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hunston, Susan (2010). *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Karaca, Alâattin (2016). *İkinci Yeni Poetikası*. (4. basım). Ankara: Hece Yayınları.

Metin, Senem Kumova, Bahar Karaoğlan (2016). "Türkiye Türkçesinde Eşdizimlerin İstatistiksel Yöntemlerle Belirlenmesi". *Bilig*. (78): 253-286.

Oturakçı, Nigâr (2014). "İkinci Yeni Şiirinde Anlık Oluşumlar". *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*. ed. Nurettin Demir ve Faruk Yıldırım. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi. 247-262.

Özünü, Ünsal (1997). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. Ankara: Emel Matbaacılık.

Scott, Mike (2016). *WordSmith Tools version 7*, Stroud: Lexical Analysis Software.

Süreya, Cemal (2015). *Sevda Sözleri*. (59. basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tognini-Bonelli, Elena (2001). *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Uyar, Turgut (2015). *Büyük Saat*. (21. basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.